Նկարիչը հասկցաւ ինքնակալի խօսքին ամբողջ խորքը, եւ վստահեցուց զինքը, ինչ մի՛չա բարեկամ ծովին, մի՛չա սիրահար ծովին:

Է·

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻ ԵՒ ԿԱՅՍԸՐ
ԵՐԿՈՒ ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐ — (1851)

Նկարիչը թէեւ առանց ծովի տեսարաններ ալ նկարեց՝ դիմանկարներ, դաշտանկարներ, սակայն Այվազովսկիի վրձինը միշտ կապուած մնաց ծովի հետ, ինչպէս իր սիրտը, իր անունը: Նա Սեւ ծովէն այնքան զեղեցիկ ու բազմաթիւ տեսարաններ վերցուց՝ որ Պրոֆ· Վլատիսլաւլեֆ առաջարկած էր «մըշտամռունչ եւ յոգնակոհակ» այդ ծովուն անունը փոխել՝ եւ «Իվան Այվազովսքի» դնել[1]: Ռուս ինքնակալ կայսեր մտահոգութիւնը աւելի իր պատուիրած ծովային տեսարաններու համար էր: Անխոնջ վարպետ-նկարիչը 1849—1850 թուականի ընթացքին նկարեց աւելի քան երեսուն մեծադիր ու փոքրագիր նկարներ. եւ Օդեսայի մէջ զարձեալ նկարահանդէս մը բացաւ, որուն հասոյթը տահմանած էր նա չքաւորներու եւ աղքատ ընտանիքներու:

Նա իրրեւ զգայուն ու գիտուն արուեստագէտ՝ անտարբեր չէր կարող մնալ թշուառներու հանդէպ: Այս նկարահանդէսին այնքան օգտուեցան աղքատները, որ քաղաքացիները ցոյց տալու համար իրենց երախտիքն ու մեծ ուրախութիւնը՝ հանդիսաւոր ճաշ մը տուին բարերար-արուեստագէտին, որուն ներկայ են եղած աւելի քան 200 պատուական հիւրեր:

1851ին Նիկողայոս Ա· կայսրը ճամբորդութիւն մը ձեռնարկելով իրեն ուղեկից հրաւիրեց իր սիրելի եւ «Ռուսաստանի պարծանք» բերող նկարիչը: Մինչեւ Սեվաստապոլ կայսրն ու Այվազովսկի հաճոյական նաւաղնացութիւն ըրին· հոս վերջինը նաւամարտի փորձական խաղերուն հանդիսատես եղաւ: Իսկ Օդեսայէն մինչեւ Սեվաստապոլ՝ կայսրը զիտելով ծովին այս կամ այն տեսքը, մթնոլորտի այլ եւ այլ նկարչական երեւոյթները, նկարչին աչքերն այդ կողմ յառել կու տար: Նկարիչ-վարպետը նորանոր յղացումներու մէջ՝ աչքը մխրճած ծովի եւ երկնքի անսահմանութեան, ու հոգին անոնց խորհուրդներուն մէջ օրօրուն՝ կայսեր կուրծքին կից՝ կ'երազէր··

[1] Թէոդիկ, 1927, էջ 371:

Կայսրը վերադարձաւ Պետերբուրգ, քիչ վերջ Խրիմի պատերազմը ծագեցաւ: Նկարիչը մնաց ինքնակամ կոխիւ զաշտավայրը, որ ցամաքային ու ծովային արհաւիրքները դարերու յանձնէ, իրենց բոլոր ակնարկ մի-ջադէպերով:

Եւ ահա քանի մը չարաթուան ընթացքին՝ անիկա ռուս ինքնակալին ուղարկեց հետաքրքրական, ռազմային տեսարաններ, լի ոմբակոծումի ծուխով եւ կրակի բոցը լուսազեցութիւններով:

Պատառաններուն մէջ անիկա հանճարօրէն գրած էր ոչ միայն թշնամական հետապնդումներու մտահոգիչ վայրկեանը, ոմբակոծումներու ազէտաբեր արդիւնքը, նաւային կրակները, այլեւ զգալի էր ըրած տարերային տանմոնքը, մթնոլորտային լուրջ ու ահագին զեղիկ դունաթաղադրութեամբ:

Կայսրը հակառակ իր մտահոգութիւններուն, զորոնք կ'աւելէր յանկարծահաս ճակատամարտը, Միքայէլ Նիկոլայեվիչին ըսաւ· «Ի՛նչ ալ նկարէ Այվազովսկի՝ ես կը գնեմ»:

Ինքնակալին այս խօսքը աւելի խանդավառեց նկարիչը: Նա վճռեցաւ, նո՛յն լակ իր անձին վստանալով այնպիսի զիրքեր ու բնանկարներ, ուր մօտէն լսէր թնդանօթներու ահարեկիչ որոտը: Արուեստին սէրը զինքը մղեց բոցի եւ ծուխերու մէջ··· Իր զոհաղութիւնները պսակուեցան կարգ մը հիանալի պատառաններով: Աստղ մէջ լոյն բաժին ունէր սաստկացող կոխին վտանգ կրակը, որ կը չիկնէր նկարներուն գրեթէ բոլոր երկինքները: Նկարիչը փոխադրեցաւ անձամբ ներկայացնել կայսեր իր նոր ստեղծագործութիւնները· բայց աւա՛ղ, անիկա այլեւս չզտաւ իր սէրն ու պաշտպանը··· կայսրը ննջած էր յաւէտ···: Այվազովսկիի զուարթ սիրտը սեւ ամպ մը պատեց, ու ծածկեց անոր արեւը ժամանակի մը համար: Նիկողայոս Ա·ի գաղջ յիշատակը մնաց իր քով միշտ անմոռաց:

(Շարունակելի:) Հ· ԱՆԴՐԻԱՍ ԹՐԼԱԴԵԱՆ

ՊԱՐՄԱՆԻ

Բառս առաջին անգամ երեւան կու գայ յունարան գպրոցի գործերուն մէջ. «Թանգի ս ոսցանէ մանկագոյնքն որ են՝ զգինին պաշաւն եւ զջուրն բերեն··· զհեր գլխոյն գեղեցիկ լինի աւրինակաւ յարմարեալ հիւսուն եւ վարսակալաւ յաւրինեալ չպտին, քանզի թաւագեսք են, որ ոչն սակրին ամենեւին···: Եւ անցեալ կան առ նոսին այլք պարմանիէ՝ առաջին տէզ մուրուացն արճակեալ, մաւրուքն այն ինչ զեռադեռ ծաղկեալք» փիլոնի յաղագս վարուց կենաց տեսականի· էջ 20 (փիլոնի Հերոսեցւոյ ճառք· Վենետիկ 1892): Հռետորական պալմանեացն». Գիրք պիտոյից: «Պարմանիէին ունելով ոսոս արմաւենեաց, արտաքս ելին ի հանդիպութիւն նորա» (Ճիւսեփ) [1]. Տիմոթէոս Կուղ, Հակաճառութիւն, 299: Ասոնց աղղեցութեան տակ է յանուն Պետրոս Սիւնեցւոյ հասած է Ս· Կոյսն ճառին հեղինակը· որ կը գրէ· «Ձեռքն որ զերկինս եւ զերկիր արարին, այժմ է մէջ անցեալ իրրեւ զպարմանի՝ բաժակ է մատուցանէ» (էջ 20, տպ· բեալ աղէկան մէոյ մաուցանէ» (էջ 20, տպ· Վաղարշապատ 1902): Այս նախադասութիւնը նայ «այժմ է մէջ անցեալ իրրեւ զպար մի բաժակ է մատուցանս···», Ճառք, էջ 299, ծան· 7 (Վենետիկ 1899):

Նոր Հայկազեան բառգիրքը պարմանի բառիս լմասա տուած է «պատանի, երիտասարդ, այն ինչ յարբունս հասեալ· կարիճ տղայ»· եւ կը համեմատէ պարսկերէն «պէրնա, վէրնա» բառին հետ, այն է ըստ Ց· Ա·մատեան պ· burnā, երիտասարդ, որ է պէղ· ուանի պ· burnā, երիտասարդ (Արմատ· Բառարան, ը· բ·): Հիւբշման իւր Հայերէն Քերականութեան մէջ, իրրեւ անտուգելի բառ, նկատի չէ առած: Ց· Թիրեաքեան, Արիահայ բառարան, էջ 319 կը համարի Տուրանցի կարիճի մը անունն, որ հասարակ անուն դարձած է:

Բառս, որ գարուս վերջին տասնեակի մէջ կրկին կենդանութիւն առած է եւ նոր երիտասարդ գրողներու գրչին տակ առիպ առիպ կը կիրարկուի, նաեւ պարմանուհի ձեւով, անծանօթ է Ե· գարու հայ ճոխ մատենագրութեան· նոյն իսկ Է·—ԺԹ· գարերը անծանօթ մնացած են անոր· հատանօրէն, որովհետեւ ժողովրդական բառապաշարին մէջ տեղ չունէր:

Ինձ կը թուի թէ Յունարան գպրոցի վարպետներու ստեղծագործութիւնն է այն պար (περί) ածանցով եւ մանր արմատով բառզրուած· իբր չրջապատեմ լմասատով (հմմտ· յունարէն περι-πλέχω): Յունարան գպրոցը յաճախ կը կիրարկէ մանի(եմ) բայարմատը բարդութեանց մէջ, գ· օր· Ջոկ-ամանի-ք (Դիոն· Քեր· 35 συμπλεκτικοί, Ջոկամանիեմ էջ 35) այլուր՝ բաղկապեմ· հմմտ· եւ չարամանեմ:

Բարդութիւնս կազմուած կ'երեւայ սխալ առուգաբանութեամբ պատանի եւ մանուկ բառերուն, որոնք ըմբռնուած են իբրեւ պատանիի եւ մանի-եմ· այսպէս Թ· գարուն Խոսրով Անձեւացի «հասարակաց թողուլ ասէր զղէսս եւ ոչ հատանել՝ մինչեւ երկայնացի եւ պատառել՝ մինչեւ երկայնացի եւ պատառել՝ զի վասն այն կոչի պատանի· եւ ապա կտրել հրամայէր, զի վասն այնորիկ կոչի, ասէ, կտրիճ «քան յառաջերութեան կերպ· Գանձակեցւոյ (էջ 48, տպ· Վենետ·): Իսկ Անանիա Մոկացի իւր Թղթին մէջ, որով նզովեց գԽոսրով, կը գրէ· «քանզի հրամայէր մինչչեւ մօրուան եկեալ՝ զգլուխ խուզել մանկանց, թէ այսր աղաչաս կոչի կտրիչ· եւ զինի մօրուացն գհերան ապա թողուլ երկնցնել եւ մանիլ ցօրուանս, զի այսր աղաչաս կոչին մանիլ ցօրուանս, զի այսր աղաչաս կոչին մանուկ», Արարատ, 1897, էջ 276: Ուշագրութեան արժանի է, որ Խոսրով չէ գիտեր պարմանի բառը, գոնէ չէ առուգաբաներ պայն:

Հայ լեզուն ունի պատանի, երիտասարդ, եւ կտրիճ բառերը արտայայտելու համար մարդուն առաջին չրջանի տարիքին կորովը, որմէ ետքը կը հասնի յարբունս հասակի, կ'ըլլայ ապա այր կատարեալ: Ժողովուրդը այս երեք բառերէն ընտրած է կտրիճը, որ հասակին թէ արթնութիւնն եւ թէ կորովը կը բացատրէ· Տալվորիկցին կը պարծէր թէ կտրիճ է քաջ, եւ գեւ ժէ· գարուն հայ երիտասարդաց միութիւն կը կազմէր Ստ· Ռոշքա լ Լեհս, որ հայ կարիճաորաց եղբայրութիւն կը կոչուէր, միութիւն մը, որ գեռ այսօր նոյն անուամբ կը չարունակուի ի Տրանսիլուանիա: Լեզուն ոչ թէ կեղծ բառերու յարութեամբը պիտի հասնի իւր զեղեցկութեան եւ զգաականութեան, այլ ժողովրդական տարր-

[1] Հմմտ· Յովհ· ժբ· 13· «Ժողովուրդն··· առին ոսոս արմաւենեաց եւ ելին ընդ առաջ նորա»:

© National Library of Armenia

ըներով: Պիտի յանձնարարէի հայ երիտասարդներուն կրել իրենց անուան կից կտրիճ յորջորջումը եւ աշխատիլ ըլլալ հայ կարճ–ներ, քաջ եւ առողջ, հրաժարելով պարմանիութենէ, որ թերեւս առիթ ընծայէ չվոխելու զիրենք պարանոցկիներու հետ:

Հ· Ն· ԱԿԻՆԵԱՆ

ԳԵՏՆԱԶՕՓՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՍ, ՄԿՈՆ, ԱՍԳԵՐԻՋ (ՍՏԱԳԻՈՆ) ՀԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

ՆՊԱՍՏ ՄԸ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅՈՑՆ ԵՒ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

ԳՐԵՑ ՀԱՆՍ ՓՈՆ ՄԱԻԿ

Այս երկրորդ գլխոյն մէջ քննութեան կ'առնէ Ուսուցչապետը Հայ բնագիրներու աղբիւրները եւ կ'ընէ դիտողութիւններ Թարգմանութեան մասին:

Համառօտիւ վերլուծելով նախորդ բնա–գիրներու բովանդակութիւնը կը մատնանշէ անոնց աղբիւրները, որոնք յունական են, բայց չեն հասած ամբողջութեամբ: Կոստանդին Անախոքացւոյ գրքէն, զոր կը յիշատակէ Աչխարհացոյցը, որ եւ է փոխառութիւն չկայ: Ս· Գրքէ տեղիք կամ արաբական ծագումով նշմարները կը պակսին հոն: Կարելի չէ նաեւ մատնացոյց ընել հայկական, տեզական աղբիւր, որչափ ալ նետաձիգի չափը պաղեստինեան չափական միաւորներ ենթադրել կու տայ:

1· Անանիա Շիրակացւոյ վասն ընդացից արեգական հասուածը, որ Պարխոի ձեռագրին ծանօթ եղած է, ունի համեմատութեան գծեր Աբիւլէս Տատիոսի համանիւթ մէկ գրուածքին հետ, զոր կը համեմատը հայուն հետ ճշգրտելով վերջնոյս կիսկատար տեղեկութիւնները եւ չափերու միաւորները, ինչպէս ժամ, մասն, ասպարէզ, հոլովում, բաւարում բառերը:

2· Պաղտմէոսի Աչխարհագրութեան Ա· եւ Բ· գրքերէ կան բազմաթիւ տեղիքներ, որոնք Մ· Խորենացւոյ Աչխարհացոյցին մէջ մուտ գտած են միջնորդութեամբ Պապպոսի: Հայկական բնագրէն կարելի է եզրակացնել, թէ Պապպոս իւր Աչխարհագրութեան մէջ առաւելապէս Պաղտմէոսի տախտակներէն օգտուած է: Աչխարհացոյցը Պաղտմէոս–Պապպոսէն չառ տեղիքներ հիւրընկալած է բառացի թարգմանութեամբ· սկզբնադրին բարդ բառերը յաճախ վերածուած են հայերէնի տառացի, եւ ուսած են նորակազմ հայերէն բառեր, որոնք չեն ներկայացներ սկզբնադրին միտքը: Հեղինակը կը համեմատէ մանրամասն այս տեղիքները եւ կ'ուզղէ եւ կր լուսարանէ հայերէն թարգմանութեան մթութիւնները: Հետաքրքրական է հայ թարգմանութեան հնձական բառը, որ ծագած է Ցերէնոց բառին բառական թարգմանութենէն· հոս պէտք է ըլլար ամառնային:

3· Նկատի առնուած են Աչխարհացոյցի մէջ յունական ուրիչ աղբիւրներ ալ, զորոնք կարելի չէ յանուանէ մատնանչել:

4· Պէտք է գործածուած ըլլայ կլիմանեբու տախտակ մը:

5· Դարձեալ երկայնութեան չափերու տախտակ մը, որ չորս հատուածներու մէջ ալ երեան կու գայ: Անոնց համեմատութիւնը կը ցուցնէ, որ կարելի է վերակազմել նախնական հարազատ տախտակը: Աչխարհացոյցի համառօտ եւ ընդարձակ խմբագրութեանց տարբերութիւնները պէտք է — հակառակ Մանանդեանի — զրչագրական սխալ նկատել· այսպէս երբ առաջինը ասպարէզը 100 (կրկնա)քայլ եւ երկրորդը՝ 144 (կրկնա)–քայլ (= պարսկական ասպարէզ) կը դնէն:

6· Պարխոի ձեռագրին ընծայած տախտակը կազմուած է վեց անջատ մասերէ, որոնք որոշ կէտերու մէջ իրարու հետ կը նոյնանան: Անոնց համապատասխան վեց մանրակն աղբիւրներ կը զաղաղանէ· հոս յատկանչական է նետաձիգը, որուն արաբ մատենագիրներու քով եւս կը հանդիպինք: Իրրեւ վերջին աղբիւր կը մատնանչէ հեղինակը մեկնողական մատենագրութիւնը:

* պ· է·

ՎԻԵՆՆԱ, ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ГОС. БИБЛИОТЕКА ՀՍՍՀ-Ում ССР

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆՍ ՈՒՂԱԿՈՒԱԾ ԹԵՐԹԵՐ

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ–ԲՈՒՈՒՆ *Քաղաքական եւ գրական անկախ շաբաթաթերթ:* Téhéran (Perse).

ՎՏԱԿ *Ամսաթերթ գրական, կրօնաբարոյական, մանկական,* 101, 9th Street, Troy, N. Y.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ *Հայ համազգային–կրօնական «Թրակիա» գրամատան ի Սոֆիա:* Sofia.

ՐԱՀՆԻՒՄԱ *Երկշաբաթաթերթ:* 555, Edgecombe ave., New York.

ՓԱՐՈՍ *Հասարակական եւ քաղաքական եռօրեայ թերթ:* Passage Kovo, Plovdiv (Bulgarie).

ՓԱՐՈՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ *Ամսաթերթ կրօնական, բարոյական եւ ազգային:* P. O. Box 2072, Fresno, Calif.

ՓՈՒՆՋ *Հայ եւ օտար գրականութեանց, երկշաբաթաթերթ մանկական:* 12, rue Héliopolis, Le Caire (Egypte).

ՔՐԿՈՒԻՒԻՆ *Ամսաթերթ հայ առեւտ· եկեղեցւոյ:* P. O. Box 2072, Fresno, Calif.

ANALECTA BOLLANDIANA Bruxelles, 22 Boulev. St. Michel.

ANTHROPOS Revue internationale d'Ethnologie et de linguistique. Vienne.

ARCHIV ORIENTALNI Journal of the Czechoslovak Orient. institute, Prague, Edited by Bedrich Hrozný.

BIBLICA Commentarii editi a Pontificio Instituto Biblico, Piazza della Pilotta 35, Roma.

BYZANTINISCHE ZEITSCHRIFT Leipzig, B. G. Teubner.

CAUCASICA Zeitschrift für die Forschung der Sprachen und Kulturen des Kaukasus und Armeniens. Leipzig, Auenstraße 16.

DENKSCHRIFTEN DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN Phil.-hist. Klasse, Wien.

DER ORIENT Tempelverlag, Potsdam.

ECHOS D'ORIENT 9 Rue Cem, Kadiköy, Istanboul.

LE MUSEON Revue d'études orientales. Louvain, 2 Rue de l'Egluse.

MASSIS An organ of armenian interests, 71 Hoverstak Hill, London, W. 3.

MELANGES DE L'UNIVERSITÉ ST. JOSEPH Beyrouth (R. L.).

MITTEILUNGEN DER GEOGRAPHISCHEN GESELLSCHAFT Wien.

MITTEILUNGEN ÜBER ARMENIEN Vierteljahrsschrift des Bundes der schweizerischen Armenierfreunde. Batterieweg 113, Basel.

ORIENS CHRISTIANUS Leipzig, O. Harrassowitz.

ORIENTE MODERNO Rome, Via Lucrezio caro 67.

POSLANIEC SW. GRZOGORZA Illustrowany miesięcznik, organ archidiecezjahego związku ormian. — Messager de St. Grégoire, organe officiel de la Société Arménienne d'Archidiocèse de Lwów, Rue Ormianska 13.

ORIENTALIA CHRISTIANA Pont. Institutum orientalium studiorum. Piazza Santa Maria Maggiore 7, Roma.

REVUE ARCHÉOLOGIQUE SYRIENNE Publiée par le Société Archéologique d'Alep, Alep (Syrie).

REVUE D'HISTOIRE ECCLÉSIASTIQUE Louvain, Rue de Namur, 40.

REVUE DE L'ORIENT CHRÉTIEN Paris, Rue Bonaparte 82.

SITZUNGSBERICHTE DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN Phil.-hist. Klasse, München.

SITZUNGSBERICHTE DER WIENER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN Phil.-hist. Klasse, Wien.

SONNENAUFGANG Mitteilungen des Deutschen Hilfsbundes. Frankfurt a. M.

THE ARMENIAN MIRROR 296½ Shawmut ave., Boston (Mass.).

THE ARMENIAN REPORTER 2016 Maple ave., Los-Angeles.

THE ARMENIAN SPECTATOR 37 East 18th Street, New York.

THE ARMENIAN STUDENT Organ of the Armenian Students association of America. 578 West 193rd Street, New York (N. Y.).

ZEITSCHRIFT DER DEUTSCHEN MORGENLÄNDISCHEN GESELLSCHAFT Leipzig.

© National Library of Armenia